

inkább az, hogy az átíróoklevéllel egy napon, 1257 november 20-án Zlandus püspöknek adott oklevél¹⁾ bevezető és záró része jórészt szó szerint egyezik az alapítólevelet átíró oklevéllel, valamint az oklevélnek külső sajátságai is²⁾ erős gyanút kelthetnek az oklevél hitelességét illetőleg. Ebben a kérdésben az eredeti oklevél vizsgálatának kell döntenie.

Bármint legyen is, annyi bizonyos, hogy a tihanyi konvent átírata mindenképen bizalomgerjesztőbb. Azonban erre a tihanyi átíratra nézve azt a fontos megjegyzést kell tennünk, hogy ez az átíró oklevél aligha teljes és befejezett. Igaz, hogy az oklevélnek van plicája s ebben pergamenszalag, melyen azonban nincs pecsét.³⁾ Azonban az átíró oklevélnek sem záradéka, sem keltezése nincs. Úgy látszik, hogy az átíró oklevél kiállítása valami okból félbenmaradt és — elnézésből-e vagy más okból? — így, befejezetlenül expedáltak.

Ilyen módon azonban lehetséges, hogy a *Signum* után még az átírt oklevélből is elmaradt valami, nevezetesen a keltezés (természetesen nem abban a lehetetlen formában, a mint ezt az 1257-iki átíratban olvassuk).

Ez pedig azért fontos, mert — miként erre Karácsonyi hoz is fel példákat — egykorú eredeti okleveleket is találunk ugyan keltezés nélkül, mégis kevésbé valószínű, hogy a veszprémi alapítólevél keltezetlen lett volna. A fentebbiek szerint lehetséges, hogy az eredetiben meglevő keltezést csak a befejezetlenül maradt tihanyi átírat hagyta el.

¹⁾ Fejér CD. IV. 2. 429. = IX. 7. 609.

²⁾ Így a (*Bjela* szó kezdő *e*-je, mely az egykorú gyakorlattól eltérően nem uncialis, bár az *L* ki van emelve, hanem minuscula, valamint az erősen felhajtott, s a szöveg egy részét eltakaró plica is. Pecsét nincs az oklevélen, csak a tartó fonadék.

³⁾ Az eredeti oklevél az Országos levéltárban van, DL. 4. sz.

ÉRTEKEZÉSEK
A TÖRTÉNETI TUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL
A M. TUD. AKADÉMIA II. OSZTÁLYÁNAK RENDELETÉBŐL
SZERKESZTI
DR. FINÁCZY ERNŐ
OSZTÁLYTITKÁR

XXIV. KÖTET. — II. SZÁM

A II. GÉZA KORABELI
NÉVTELEN

SZÉKFOGLALÓ

IRTA:

MADZSAR IMRE

L. TAG

Felolvasatott a II. osztálynak 1926. január 11-iki ülésén

BUDAPEST
KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
1926.

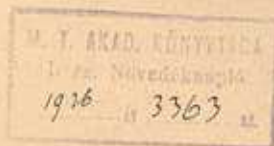
A II. Géza korabeli Névtelen.

Madzsar Imre I. tagtól.

Az alább következő synoptikus egybeállításból kiderül, hogy a Képes Krónikában és részben az Acephalus-codexben ráánkmaradt krónikasövegnek legalább is a Koppány elleni hadjárattól (36. fejezet) bezárólag egészen II. Géza oroszországi expedíciójáig (70.) terjedő része a mű előbeszédével együtt s legfeljebb egy-két kisebb-nagyobb későbbi interpolációtól,¹ valamint a szövegnek a másolások és folytatások alkalmával történt módosulásaitól eltekintve egészben vége *egységes fogalmazású munka*, melynek keletkezése az egy tollra valló nyomok alapján 1156 és talán 1162 közé teendő. Az előbbi évben lett az osztrák örgrófságból hercegség, amiről irónk már az 1042. év eseményeinél megemlékezik.² Viszont

¹ Elegendőnek tartom itt három ilyen helyet idézni Pauler Gyula (A magyar nemzet története az Árpád-házi királyok alatt II.² Bpest 1899, 608.) nyomán, kinek idegen szövegrészek kielemezéséhez igen jó szeme volt. Ezek az 55. fejezet „Vidit denique beatissimus Ladizlaus dux — filia episcopi non fuit”, az 58. fejezet „circa Vaciam — et descendunt” és az 59. fej. „Post coronationem — ornamenta preciosa” része. Mind a három hely — a II. Géza korabeli író tollára valló phrasis egyikben sincs — 1192 utáni interpolációnak tekinthető. Ezzel szemben nem tartom betoldásnak a 61. fejezet csodás jelenetét a „Noveritis” beszédkezdet (v. ö. Kk 51., 66. és 97. l.) miatt. Hóman Bálint nemcsak ezt, de az előbbi két helyet is a Szent László korabeli Gesta-hoz számítja: A Szent László-kori Gesta Ungarorum Budapest, 1925, 50. l.

² Gothfridus autem Austriae marchio circa Petoviam insultum faciens super eos, eorum spolia fertur abstulisse; tunc enim Austria non duces, sed habebat marchiones. E Kézainál is fenntartott mondatot nem tartom későbbi interpolációnak. Mi sem természetesebb, mint ha annak az írónak tulajdonítjuk, aki a 70. fejezetben a hercegi címet elnyerő Jasomirgott Henrik személye és viszonyai iránt különös érdeklődést mutat s aki az 59. fejezetben a mosonyi besenyők történeténél Babenbergi Ernőt még pontosan marchio-nak nevezi. A budai és dubnici

III. István trónralépte (1162) után már alig volna érthető krónikaszovegünkben az, amire Toldy Ferenc és Pauler Gyula figyelmeztettek, hogy t. i. a 68. fejezet II. Istvánt — nyilván Szent Istvánnal szemben — a *kisebbik Istvánnak* (Dux Almus severitate regis *Stephani minoris* seu mediam capitis diminutionem passus fuerat) nevezi. Vagy talán¹ *fiatalkorú*, Álmos herceghez képest *ifjabb* Istvánt akart a szerző mondani?

Még ebben az esetben is a teljes egykorúságot tükröz-
tető 70. fejezet alapján II. Géza korába kell helyeznünk eredeti alakjában fenn nem maradt krónikáknak azt a gazdag költői képzelemmel és figyelemreméltó művészi készséggel megáldott szerzőjét, kinek személye és neve előttünk eddig ismeretlen. Legfeljebb a Ják nemzetséggel való kapcsolatát sejtethetjük a Vencellinus comesről és Bátor Oposról szóló helyek alapján, valamint a 50. fejezetnek egy okleveles stílusban megszerkesztett részletéből (si quis de successoribus suis ad debellandum Hungariam arma moveret, indignationem omnipotentis Dei incureret et perpetuo eius anathemati subiaceret) azt, hogy a királyi udvarhoz tartozott. Egyházi állását már sűrű bibliai idézetei is igazolják, viszont egy megjegyzése a római jogban való jártasságáról tanuskodik.² Bár művénel korábbi történeti elbeszélést irodalmunkban szöveg-szerűleg felmutatni nem tudunk, mégis aligha volt időrend-

krónikák szövegével csak akkor volna szabad érvelnünk, ha ezekben a fentidézett mondatnak csupán második fele hiányoznék s nem Gotfrid örgróf említése is, ami tévedéssel kapcsolatban ugyan, de mégis az altaichi évkönyvekből származik. A jó szöveget tehát a Képes Krónika őrizte meg, míg a budai és dubnici krónika közös forrása egyszerűen sovínizmusból mellőzte a veszteségünkről szóló helyet. Két helyen is, de alig összegezethető magyarázatot kísérel meg Kaindl AföG Bd. LXXXVIII. 1. Hálfte 281.

¹ Még valószínűbbnek tartom, hogy a szövegben eredetileg „minorem seu mediam capitis diminutionem“ állott. Ez nem csupán nyelvtanilag javít a *seu* szónak egyébként igen különös használatán, de értelmileg is teljesen beleillik az összefüggésbe. Arról van szó, hogy Álmos herceg kimenekült az országból. Már pedig a római jog szerint az önkéntes számkivetés, u. n. *exilium* tényleg a *minor sive media capitis deminutio*, azaz a *maxima* és *minima c. d.* közé eső büntetés fogalma alá tartozott.

² L. a fenti jegyzetet.

ben legelső történetírónk. Még ha az „antiqui libri de gestis Hungarorum“ említése az I. Endre korabeli pogány lázadásnál nem is származnék Névtelenünktől, mindenesetre e szavakban s az 51. fejezetben kétségkívül írónknak tulajdonítandó szöveget¹ kezdő „dicunt alii“ megjegyzésben a XII. század második felénél régibb följegyzések emléke rejlik. Korábbi történeti munkákból, a hagyományból és külföldi forrásokból is merített írónk, amely utóbbiak közül az altaichi évkönyveknek régóta ismeretes használatát is neki kell tulajdonítanunk. A ménfői hadjáratnak ebből a forrásból származó leírása pl. telve van oly kifejezésekkel (cum phalangibus aulicorum suorum; latrunculi regni Hungariae; incentores guerrarum et discordiae; seminatores discordiae stb.), melyeket az alábbiak tanúsága szerint nyilván Névtelenünk stíluskészletéhez kell sorolnunk.²

Melyek voltak közelebből művének ezek az alkotó elemei, hogyan olvadtak abban össze, lehetséges-e egyes fejezetekben az egységes fogalmazás szövedéke alól egy régebbi alapszöveget kibontani, minde kérdésekkel most nem foglalkozom. Ezúttal csak azt óhajtom kimutatni, hogy XIII—XV. századi krónikáink elveszett közös ősforrása nem Szent László uralkodásának végső éveiben,³ hanem II. Géza alatt jött létre.

Nem egyszerű continuator, illetve ezen túl még Kálmán

¹ Ezt a „seminatoribus discordiae — suggerebant — de eadem simplicitate (v. ö. 82.: sincera simplicitate és 85.: simplici animo) — suggestionibus malorum hominum“ szavakból következtetem. V. ö. az alábbi párhuzamos idézeteket.

² Másfelől az altaichi évkönyveknek nyelvi tekintetben krónikáinkra gyakorolt hatása igen valószínűnek látszik egyes oly helyeken, ahol írónk nem merített a német forrásból. Így nem tartom pusztán véletlennek a Géza és Salamon közötti béketárgyalások (61. fej.) e mondatának: „Incurrentibus itaque nunciis et super hac re diversis diversa sententibus, consumatio reconciliationis effectum sortiri non potuit“ és az 1044-iki hadjárat írónk előtt jól ismert évkönyvbéli története következő helyének: „Cum vero internunciis utrimque contionantibus, nec possent nec vellent conciliare“ mondatfűzésben, szavakban és gondolatban szembetűnő rokonságát. Egyéb példákat a részletes szöveg-egybeállításomhoz fűzött jegyzetekben idézek.

³ Hóman Bálint A Szent László korabeli Gesta Ungarorum és XII—XIII. századi leszármazói. Budapest, 1925.

és II. István történetének irányzatos átdolgozója volt tehát a lajtamenti csata lendületes, élettől duzzadó leírását tartalmazó 70. fejezet szerzője. Az ütközet eposzi hőse, Belos bán ugyanazokkal a színekkel ékeskedik, amelyek Bátor Opos vitézi tetteit és párviadalait jellemzik.¹ Épen e kora tekintetében könnyen meghatározható s ezért kiindulópontul alkalmas fejezet nyelvének és kifejezéseinek beható vizsgálatában s a krónika többi részeivel való összehasonlításában alkalmaztam azt a nem első ízben s talán előbb sem eredménytelenül² használt szövegkritikai eljárást, amely rávezetett arra, hogy írónk kedvenc kifejezései és fordulatai már jóval előbbi részekben, így legelőbb is a Szent Istvánról szóló, de a Ják nemzetség családfájára is előtekintő 36. fejezetben is megtalálhatók. De ide kellett csakhamar számítanom az egész krónikának *Per me reges regnant* kezdetű prologusát is. Az ebben általánosságban kifejtett tételnek (az igaz királyoknak az Úr a pártfogója, aki kézenfogja őket, megszilárdítja trónjukat és megfutamítja ellenségeiket szinök előtt) konkrét alkalmazásai a Szent Istvánról szóló 41., a II. Béláról szóló 69. és a II. Gézáról szóló 70. fejezetek biblikus hangú bevezetései.³

Midőn így a II. Géza korabeli Névtelen jelentőségét és érdemeit kellő világitásba helyezni töreksem, negatív oldalról viszont könnyen kimutathatónak vélem, hogy a Szent

¹ Lásd az alábbi idézetek között.

² L. A hún krónika szerzője c. tanulmányomat Történeti Szemle 1922, 75.

³ A 41. és 70. fejezetek bevezetésének közös forrása ls. XLV., 1.: *Haec dicit Dominus christo meo Cyro, cuius apprehendit dexteram, ut subijciam ante faciem eius gentes et dorsa regum vertam.* Figyeljük meg, hogy a „vertendo dorsa regum” (41. fej.), ill. „dorsa regum vertit” (70.) szavakhoz mindkét esetben hozzá van téve krónikánkban „in fugam a facie gladii eius”, ami Isaiásnál nincs. Ha pedig a 70. fejezet szerzője a 41. fejezet bevezetését utánozta, miért van ott a 70. fejezetben a „gentes” szó, ami a 41.-ben nincs, de Isaiásnál igen. Lehet-e ebből másra, mint azonos szerzőre következtetnünk? — L. még a 41. fejezettel kapcsolatban Gen. XIX., 19: *magnificasti misericordiam tuam, quam fecisti mecum*; a 69.-el Jer. XVII., 5: *Maledictus homo, qui confidit in homine et ponit carnem brachium suum*; a 70.-el Is. LXIII., 1: *gradiens in multitudine fortitudinis suae... propugnator sum* és Psal. LXXXV., 16: *da imperium puero tuo.*

László korabeli Gestán kívül Pauler Gyulával egy II. Béla alatti és Hóman Bálinttal egy II. István korabeli folytatóra sincsen szükségünk.

A 69. fejezetben olvasható „inimicos eius dedit Dominus in obprobrium eius usque in presentem diem”¹ szavakat csak akkor volna szabad II. Béla korára vonatkoztatni, ha egy mondattal előbb nem mondaná a szerző, hogy az Úr II. Béla sarjadékából valót ültetett az ő trónusára (de fructu ventris sui posuit super sedem suam). A latin kifejezés első tekintetre² valóban különös, de nem kevésbé különös, sőt kétségkívül helytelen Szabó Károly fordítása (az Úr őt . . . kebelén ápolva székébe helyezteté) is. Hiszen ha a „ventris sui” szavak az Úrra vonatkoznának, úgy a „sedem suam” az isteni trónt jelentené. A fentidézett szavakat tehát nem kell szószerint vennünk: a Kálmán-pártnak és ivadékaiknak üldözése és elnyomása nyilván még II. Géza idejében is tartott. Végül maga Pauler sem tarthatta egykorunak a fejezet végét, mely a király senilis gyöngeségéről leplezetlenül nyilatkozik. Már pedig e rész ismétél egy oly bibliai kifejezést (Postquam autem regnum confirmatum esset in manu regis Belae), mely ugyane fejezet elején, de már előbb I. Géza uralkodásánál is olvasható.³

¹ V. ö. LXII., 80: *nominavitque fluvium Paganti propter paganos usque in presentem diem* (a bibliában is többször).

² T. i. amíg nem ismerjük az eredetét, a 131. zsoltár e helyét: *Juravit Dominus David veritatem et non frustrabitur eam: De fructu ventris tui ponam super sedem tuam* (Igazat esküdött az Úr Dávidnak és ezt nem másolja meg: Tested gyümölcséből ültetek a te székedre). Ugyanitt Szabó Károly a „deduxit eum in multitudine misericordiae suae” szavakat is egészen hibásan (Kivezeté őt tömérdek nyomoruságából) fordítja. V. ö. Psal. V., 8. és II., L., 3. LXVIII., 14. és 17. stb.

³ Pauler Gyula egy másik érve a II. István uralkodásáról szóló 68. fejezetnek arra a helyére támaszkodik, amely elmondja „Álmos holttestének hazahozatalát „preceptu regis” anélkül, hogy a királyt megnevezné; e hazahozatal pedig Vak Béla király parancsára történt” (A magyar nemzet tört. 1899, II. 609.). A király tulajdonnévnek megemlítése mindenesetre pontosabbá tenné az elbeszélést, azonban a szöveg értelméhez nem okvetlenül szükséges akkor sem, ha ezt a részt is II. Béla hálála után irták. Már pedig a közvetlenül megelőző, a kérdéses helyen összefüggő mondatokban az „in impetu animi sui” és „honorifice susceptus est” szavak a II. Géza korabeli Névtelent árulják el.

Első tekintetre igen szerencsésnek és termékenynek látszik Hóman Bálintnak az a tétele, hogy Anonymus és a Pozsonyi Évkönyvek szerzője egyezően egy 1127-ig terjedő forrásból merítették. Eddig az évig mutatható ki Hóman szerint¹ az Évkönyvekben a Képes Krónikában ránk maradt szöveg hatása. Viszont az ugyane szöveg és Anonymus közti kapcsolatok utolsója szerinte a Zoárd és Kadosa görögországi kalandja és II. István 1127-iki hadjárata között felismerhető egyezés. Ez az utóbbi hadjárat volna Anonymus elbeszélésének mintája. Csakhogy Hóman bizonyítása itt (75. l.) téves idézetre támaszkodik. A „timor eorum irruerat super omnes homines illius terre“ szavak Anonymusnál nem a görögországi kalandozásról szóló 45., hanem már előbb, a Glád elleni hadjáratról szóló 44. fejezetben fordulnak elő, de már jóval korábbi, a II. István-féle hadjárattal még kevesebb kapcsolatba hozható fejezetekben is megtalálhatók változataik (12: talis timor et tremor irruit super habitatores terre; 20: hoc audito talis et tantus timor irruit super Menemorout; 39: talis timor et terror irruerat super eos). A Névtelen Jegyző egyik sablonos kifejezéséről van tehát szó, mely kis részben Hómannál is idézett rokonaival (8, 9, 12, 36, 45: timuerunt valde és 20: fere omnes habitatores terre . . . timebant eos fere omnes gentes; 33: timuit eos omnis homo . . . omnes Sclavi habitatores terre . . . propter timorem eorum . . . cum magno timore et tremore serviebant eis; 34: timuerunt eos omnes incole terre; 37: timuerunt eos omnes homines illius patrie) együtt nem a Képes Krónika, illetve Acephalus codex szövegéből (cecidit timor eius super omnes civitates provinciae illius) származik, hanem a zsidó honfoglalásnak József Könyve címén ismeretes történetéből (*irruit in nos terror vester et*

¹ Engem az Évkönyvek 1145. évi följegyzése (Geysa rex *Theotonicorum terram intravit et expugnavit herzog et exercitum eius fugavit*) határozottan a Képes Krónika 70. fejezetének szövegére (*Duxit enim rex exercitum contra furorem Teutonicorum . . . universum fere robur regni Teutonicorum . . . Hericus autem quidam, Dux Austriae . . . Rex cum omni exercitu suo acceleravit super eos trans metas Hungariae . . . fugierunt*) emlékeztet. A hasonlóság semmivel sem kevesebb, mint a megelőző egyezéseknél.

elanguerunt *omnes habitatores terre* Ios. II. 9. és: *Que cum audisset Adonisedec . . . timuit valde* X. 1.), amelyre Anonymussal kapcsolatban igen helyesen már Roesler is gondolt.¹

Amíg a Szentírás e részének Anonymussal való tüzetesebb egybevetését érdemes vállalkozásnak tartom,² addig semmi különöset sem találok abban, hogy mind Zoárd és Kadosa, mind II. István görög hadjáratánál Barancs és Szófia említetnek. E várak mentén vezetett a természetes hadi út a Mlava, majd a Morava völgyében a Balkán szívébe. Szám-talanszor jártak erre az Árpádok seregei, mint később Hunyadi János és Badeni Lajos katonái. Irott szöveg helyett pusztán a XI—XII. századi balkáni hadjáratok emléke is elegendő mintául szolgálhatott Anonymus számára. Ha pedig minden áron egy konkrét hadjáratot keresünk forrásul, úgy Anonymus valószínű korát tekintve leginkább III. Béla 1183-iki támadására gondolhatunk, melynek történetében szintén Barancs, Szófia és Nis várai szerepelnek.

A Képes krónika és Anonymus szövegei közti egyezéseknek egyébként igen becses egybeállításában Hómannál egy fontos helyet nélkülözök. A keleti és alpi utközeteknek a mogoródi csata volt a mintája:

dux vero Almus, cuius adiutor nocte vero insequenti dextrat erat sanctus spiritus, armis indutus, rios suos per habenas in mani-ordinata acie, super equum suum bus tenentes ortum solis praesedendo ibat huc et illuc. cap. 8. stolabantur. In diluculo autem dum uterque exercitus ad in- sextae feriae rex ordinatis agmini-

¹ Romänische Studien. Leipzig 1871, 216. — A Képes Krónika és Acephalus codex szövegének eredetije viszont a Makkabeusok könyvében (I., 3, 25) található: *Et cecidit timor Judae ac fratrum eius et formido super omnes gentes in circuitu eorum.*

² V. ö. pl. az új hon elfoglalására való fölkerelkedést (tunc [septem principales persone] pari voluntate Almo duci sic dixerunt: Ex hodierna die te nobis ducem ac preceptorem eligimus et quo fortuna tua te duxerit, illuc te sequemur. An. c. 5. — Responderuntque [principes populi] ad Josue atque dixerunt: omnia, quae praecepisti nobis, faciemus et quocumque miseris, ibimus. Ios. I. 16.) V. ö. még I. Makk. IX., 28, 29: *Et congregati sunt omnes amici Judae et dixerunt Jonathae: . . . Nunc . . . te hodie elegimus esse . . . nobis principem et ducem ad bellandum bellum nostrum.*

vicem prope pernoctassent, neuter eorum dormire per totam noctem ausus fuit, sed equos sellatos in manibus tenendo pernoctaverunt. Mune autem facto ante auroram utraque pars se ad bellum preparavit. Dux vero Arpad, cuius adiutor erat Dominus omnium, armis indutus, ordinata acie, fuis lacrymis Dominum orans, suos confortans milites, dicens etc. cap. 39.

bus suis... Sed et duces summo mane suas acies ordinarunt, cumque Ladislaus se armavit, in terram se prostravit et omnipotentis Dei clementiam postulavit... Dux autem Ladislaus ante exercitum suum super arduum equum residens gratia exortandi suos et animandi in girum flexit abenas (LVIII., 69).

v. ö. még: Rex autem Ladislaus militibus suis dicebat... Hoc dicens lacrimabatur (LXII., 79: a Kapolcs kún vezérrel vivott ütközet előtt 1091.) és: mane facto (rex et dux) ordinarunt acies suas (LVI., 61: Nándorfejtér ostroma 1071).

Mivel pedig a mogyoródi ütközet történetét tartalmazó 58. fejezet szövegében lépten-nyomon II. Géza korabeli szerzőnk stílusára ismerhetünk, ebből következik, hogy az Anonymus előtt álló forrásnak nem 1127-ig, hanem legalább is 1152-ig kellett terjednie. Ez Jegyzőnk korának meghatározásához is újabb adatot szolgáltat.

Mindennek tüzetesebb igazolásául szolgáljanak⁴ a következő idézetek:

⁴ Talán szükségtelen külön kiemelnem, hogy távol állok attól az elhamarkodástól és túlzástól, amely pusztán szövegegyezésekből, egyforma kifejezésekből nyomban azonos szerzőre következtet s megelégedik arról, hogy ilyesminek közös forrás (biblia, ars dictandi), utánczás vagy véletlen is lehet az oka. Ilyen pl. hogy a mogyoródi csata leírásában „pocula dirae mortis eisdem propinarunt”, a Bazarád elleni hadjáratnál (cap. CIII.) „dirae mortis poculum acceperunt” fordul elő stb. (Viszont minden valószínűséggel Névtelenünk szókinéséhez tartozik a „summo diluculo”, ill. „in diluculo” kifejezés, mellyel nemcsak a cserhalmi és mogyoródi ütközetben, valamint Salamon görögországi kalandjainál találkozunk, de II. István orosz hadjáratának történetében is.) Kérem ezért az olvasót, hogy ne elszigeteltségükben tekintse idézeteimet, hanem összességükben és egymást kölcsönösen támogató hatásokban. Különösen jelentős a bizonyító erő olyankor, amidőn azonos tárgy, mint ütközet, gyűlés, követküldés stb. előadásában találkozunk azonos vonásokkal és phrasisokkal. Erre voltam tekintettel, amikor az idézeteknél legtöbbször a tárgyat is megjelöltem. Egyébként a Képes Krónikát a Toldy-féle kiadásban idézem és pedig a fejezeteket római, a lapokat arab számokkal.

Rex constitutus postquam sederit in solio regni sui. (Prologus, 2.)¹

dum rex sedisset super solium regni sui. (LXIX., 94: aradi gyűlés 1132.)

divinae misericordiae imploravit auxilium. (XXXVI., 33: Koppány elleni ütközet.)

implorabant adiutorium Domini nostri Jesu Christi. (LXX., 95: Lajtamenti csata.)

(Stephanus rex) ad amnem Goron accinctus est gladio. (XXXVI., 33: Koppány elleni ütközet.)

Rex autem accinctus est gladio. (LXX., 95: II. Géza.)

Conmisso itaque proelio, inter utrumque diu et fortiter est dimicatum; sed divinae miseracionis auxilio beatus Stephanus dux gloriosam obtinuit victoriam. (XXXVI., 33: Koppány elleni ütközet.)

viam. (XLV., 43: ménfői csata.)
Conmisso proelio ab utraque parte fortiter est pugnatum. Sed adiuvente Deo dux Bela victoriam obtinuit. (LI., 54: I. Endre és Béla 1060-iki háboruja.)

Conmisso itaque proelio inter utrumque diu et acriter pugnatum est, sed tandem Caesar divino fretus auxilio, felicem obtinuit victo-

Rex autem divino fretus auxilio contrivit omne robur Borichi in proelio.² (LXIX., 94: Sajómenti ütközet 1132.)

In eodem autem proelio Vencelinus comes interfecit Cupan ducem et largissimis beneficiis a beato Stephano tunc duce remuneratus est. (XXXVI., 33: Koppány elleni ütközet.)

sen IV. Henrik 1063-iki székesfehérvári látogatása.)³

Dux autem Bohemorum Otho... copiose remuneratus repatriavit. (LVIII., 61: Mogyoródi ütközet.)

Ipsa vero imperator divite gaza Hungariae a rege Salamone largissime remuneratus prospere rediit ad propria. (LIII., 57: III. helye-

In hoc proelio Myksa cepit Tyodorium... Vosos cepit Vitalem etc.: quos cum ad regem duxissent grates multas retulit eis et elegantissime remuneravit eos (LXIX., 94: Sajómenti ütközet 1132.)

Postquam autem magnificavit Dominus misericordiam suam cum beato rege Stephano vertendo dorsa regum in fugam a facie gladii

eius et dominio eius principatus atque potestates subiciendo omnium exterarum nationum circumadiacentium. (XLI., 36.)⁴

¹ Deut. XVII., 18; Esth. I., 2 és XV., 9.

² Azonban v. ö. a Képes Krónika 84. fejezetében is: Rex Ladislaus victoriam obtinuit divino fretus auxilio. (Kun Lászlóról.)

³ Annales Altah. ad a. 1063: Salomon autem... muneribus regiae munificentiae dignis eum honoravit.

⁴ A bibliai forrást I. előbb a 4. lapon.

subiecitque (Dominus) ei gentes multas et dorsa regum vertit in fugam a facie gladii eius. (LXX., 95: II. Gézaról.)

(Sanctus rex Stephanus) in gravissimam incidit infirmitatem (XLI., 37.)
Rex Magnus in gravem aegritudinem incidit. (LXI., 75.)
(Rex) incidere in gravem infirmitatem. (LXVIII., 81: II. Istvánról.)

(Petrus) pestiferum praeconcepti veneni foetorem in propatulum effudit (XLIII., 39.)
Salomonis autem cauteriatam conscientiam praeconceptae iracundiae amaritudo laniabat. (LXII., 77.)

(Petrus) dicens: Si aliquamdiu sanus fuero. (XLIII., 39: Péter király fenyegetése.)
(Stephanus) dixit: Si sanitati restitutus fuero (LXVIII., 92: II. István fenyegetése.)

Haec itaque fuerunt fomenta discordiae inter Petrum regem et Hungaros. (XLIII., 39: az 1041-iki főikelés okai.)
*incentores guerrarum et discordiae inter Hungaros et caesarem*¹ (XLV., 42: Aba Sámuel uralkodása.)

(Az előkép itt a bibliai József és testvérei közti viszály: Accidit quoque ut Joseph) visum somnium referret fratribus suis; quae causa majoris odii seminarium fuit... Haec ergo causa somniorum atque sermonum invidiae et odii fomitem ministravit Gen. XXXVII., 5., 8.)
seminatores discordiae (u. o.) discordiae seminatores (L., 52: 1051-iki hadjárat.)
seminatoribus discordiae instigantibus (LI., 53: I. Endre és Béla viszálya)

Haec igitur prima regni huius divisio seminarium fuit discordiae et guerrarum inter duces et reges Hungariae (XLIX., 50: I. Endre és Béla viszálya.)
*Budam barbatum, omnium malorum incentorem*² (XLIV., 40: Péter uralkodása.)

Haec ergo causa fuit malorum et seminarium discordiae inter eos (LVI., 64: Salamon és a hercegek viszálya.)
Tyodorium incentorem malorum (LXIX., 94: Sajómenti ütközet 1132.)³

¹ V. ö. Ann. Altah. ad a. 1044: primos *incentores* adversus nostrates.

² Ann. Altah. ad a. 1041: Budonem, horum *omnium malorum* auctorem.

³ Incentor malorum II. Makk. IV., 1.: A szentírásban csupán e helyen fordul elő. A Georges-féle szótár még Amm. Marcellinusból idézi.

Ungari sceleratissimum Budam barbatum... cuius consilio Petrus Hungariam afflixerat... interfece-runt (XLIV., 40: 1041, Péter uralkodása.)
iniit rex consilium cum sceleratissimis Mark filio Syma... quorum consilio ducem et filium eius... excoecaverat. (LXVII., 86: 1116, Kálmán uralkodása.)

Rex Aba... percussit¹ eos in ore gladii. (XLIV., 40.)
voluit matrem suam in facie percutere. (LVII., 71: 1775.)
miserabiliter sunt percussi (LXII., 78: Salamon és a kunok görögországi betörése.)
Rex ducem Cunorum nomine Akus percussit. (LXII., 80.)
percusserunt castra regis. (LXV., 84: Kálmán orosz hadjárata 1099.)
(Belus Ban) percussit eos ex adverso graviter. (LXX., 96: Lajtamenti csata.)
*quem Borich cum gladio percutiens.*² (LXXI., 97.)

*cum innumerabili multitudine captivorum in Hungariam reversi sunt gaudentes*³ (XLIV., 40: Aba király 1042-iki betörése Ausztriába.)
Caesar et rex cum gaudio sunt reversi. (LI., 53: Salamon eljegyzése 1058.)
cum maxima praeda captivorum Bohemorum in Hungariam gaudentes sunt reversi. (LIV., 59: Salamon cseh vállalata 1067.)

Movit itaque (caesar) expeditio-nem ingentem et... venit ad confinium Hungariae (XLIV., 41: III. Henrik 1042-ben.)⁴
movitque (Salamon) exercitum super ducem. (LVIII., 67: 1074.)
Imperator propter ducem Almu-m movit exercitum ingentem et venit in confinium Hungariae. (LXVII., 86: V. Henrik 1108-ban.)

*cum exercitu Norico et Bohemico et phalangibus aulicorum suorum.*⁵ (XLV., 42: Ménfői ütközet.)
phalanges aulicorum suorum. (LXVIII., 90: II. István 1126-iki hadjárata.)

¹ Gyakori szentírási kifejezés csataleírásoknál. L. pl. los X., 32: percussit eos in ore gladii. — V. ö. még Kk. LXXXIV., 103: percussit plurimos.

² V. ö. még: *percutiam* et sanabo. (Prologus, 2.)

³ V. ö. Annales Altah. ad a. 1042: in terram suam redierunt ovantes... Carintani... ovantes regressi sunt ad propria; ad a. 1044: ad castra sua ovantes sunt regressi; ad a. 1050: ad propria regressi sunt ovantes.

⁴ Annales Altah. ad a. 1042: *expeditio* vero facta est in mense sequenti, coadunato exercitu *ingenti*.

⁵ Ann. Altah. ad a. 1044: *geminum tantummodo ducens exercitum, Noricum et Boiemicum.* De reliquis regni sui partibus nullos nisi *aulicos*

praedones¹ et *latrunculi* regni Hungariae. (CLV., 42: Ménfői hadjárat.)
captus est a *latrunculis* Andreae regis. (L., 51: 1052-iki hadjárat.)

Ibi ergo caesar imperiali honore et latissimo praeparatu ab Ungaris honoratus, Petrum regem regali coronae plenarie restitutum et sacris insignibus sancti regis Stephani more regio decoratum, in regali throno manu sua deducens in basilica gloriosae Genitricis Dei semper virginis Mariae regaliter sedere fecit et ibidem regem Hungaris et Hungaros regi reconciliavit... Hiis itaque taliter ordinatis, Caesar... cum optata prosperitate Ratisponam rediit. (XLV., 43: III. Henrik 1045-iki székesfejérvári látogatása.)

Concionatus est autem impe-

Cum ad proelium appropinquasset. (XLV., 43: Ménfői hadjárat.)

Cumque appropinquasset, ad proelium. (LVIII., 67: 1074.)

tam viriliter Pomoranum fertur Bela de suo dextrario detrusisse (XLVI., 44: Béla herceg párviadala.)

suos habebat. — A krónikásunktól származó, de csak Turóczinál helyesen fenntartott „phalangibus“ betoldás az Acephalus-codexben „flagmibus“-ra (másutt „flangibus“-ra) torzult, amit a Budai és Dubnici Krónikák közös forrása „Flandris, aulicorum suorum bellicosissimis“ szöveggel vélt kijavíthatni. A Szentírásban egyszer fordul elő e szó és pedig Góliát történeténél: Stansque clamabat adversum phalangas Israel. (I. Reg XVII., 8.) — Teljesen tévesen okoskodik a „Flandris“ szó felől Kaindl, AföG Bd. LXXXVIII. 1. Hälfte S. 282.

¹ Az altaichi évkönyvekből véve: eos praedones regni sui conquereutes. (ad a. 1044.)

² Az idézett analógiák egészen világossá teszik, hogy Szabó K. a. Toldy-féle szöveg hibás központosása után indulva tévesen vonatkoztatja fordításában az „appropinquasset“ szót Guncelre.

latrunculos Bessorum (LVI., 61: 1071.)
cum *latrunculis* Cunorum (LXII., 78: 1087.)

rator ad universum coetum Hungarorum pro genero suo rege Salomone pacemque inter eos reformatam iusiurandi religione interposita confirmavit, regem autem Salomonem in paterno solio gloriae coronatum cum assensu et clamatione totius Hungariae sedere fecit. Ipse vero imperator divite gaza Hungariae a rege Salomone largissime remuneratus prospere rediit ad propria. (LIII., 57: III. helyesen IV. Henrik 1063-iki székesfejérvári látogatása.)

(Dux Almus) cum prosperitate rediens. (LXV., 85: Álmos herceg szentföldi útja 1108.)

Rex... ibat in proelium. Cumque appropinquasset, Guncel quidam authenticus... nunciavit regi.² (LXX., 95: 1146.)

(Petrus) viriliter dimicando. (XLVIII., 49: Péter király elfogatása.)

Ibi Bator Opus, Martini filius, quendam Bohemum, instar giganteae magnitudinis, in certamine singulari viriliter prostravit. (LIV., 59: Salamon cseh hadjárata.)

Dux vero inde revertens cum victoria per Belam adquisita audaciam et potentiam valoris in Bela duce collaudans. (XLVI., 44.)

Teutonici mirabantur de poten-

Quibusdam autem perfidis, Buda scilicet et Devecher, suggerentibus. (XLVII., 45: Péter második uralkodása.)

susurratores enim, quales nostris temporibus complacent, prae-

(Hungari) magis eligerent mori, quam ita miserabiliter vivere. (XLVII., 45: Péter második uralkodása.)

elegitque magis mori in bello, quam sine pugna ab exercitu regis declinare. (LI., 54: I. Endre és Béla háboruja 1060.)

declinavit dux a bello. (LVIII., 67: Géza herceg Kemejnél.)

pervaciter petierunt ab Endre et Levente, quod permitterent universum populum ritu paganorum vivere, episcopos et clericos occidere, ecclesias destruere, Christianam fidem abiicere et ydola colere. (XLVII., 46: 1046-iki pogányházadás.)

miserunt ad regem et ad pro-

ut eos honorifice susciperent. (XLVII., 47: 1046.)
(Imperator) ab omni clero et

viriliter et fortiter. (LVI., 62: Nándorfejérvár ostroma 1071.)
(Cusem) in eadem die fideliter ac viriliter servivit. (LXII., 80: 1091.)

qui viriliter¹ pugnantes. (LXVIII., 89: II. István orosz hadjárata)

tia et audacia Opus in proelio. (LVIII., 68.)

Inde ergo revertentes Teutonici narrabant imperatori audaciam Opus et incredibilem eius potentiam in proelio. (LX., 73.)

cipue suggerebant regi. (LI., 53: I. Endre és Béla herceg viszálya.)
sinistris suggestioibus malorum hominum. (LI., 54: u. o.)

(Vyd) suggerebat. (LVII., 64.)
Suggerebat enim Vyd (LVIII., 65.)

elegerunt magis pugnando mori, quam fame periri. (LXII., 78: Salamon és a kunok görögországi betörése 1087.)

praecepit (rex) omnibus Hungaris, ut castrum obpugnarent et eodem die eligerent munitiones possidere vel mori. (LXIII., 89: II. István orosz hadjárata 1123.)

ceres nuncios dicentes: Concede nobis ritum patrum nostrorum, more paganismo vivere, episcopos lapidare, presbyteros exentherare, clericos strangulare, decimatores suspendere, ecclesias destruere, campanas confrangere. (LII., 56: I. Béla alatti pogányházadás.)

populo totius Hungariae honorificentissime susceptus est. (LIII., 57: 1064.)

¹ E szó még egyszer előfordul a LXXXIII. fejezetben. (102. lap: V. István uralkodása.)

(Sentapolug) a quibusdam hono-
rifice susceptus est. (LXIV., 81:
1095.)

honorifice est susceptus. (LXVIII.,
88: 1124.)
honorabiliter susceptus est.
(LXXI., 97: 1147.)

Zonuc quoque comes *super*
dextrarium suum stb. (XLVII., 48:
1046.)

Opus . . . *sedens super dextra-*
rium suum. (LX., 73: 1075.)
dextrarium eius. (u. o.)

(Borich) rapuit unum *dextra-*
rium. (LXXI., 97: 1147.)
(a *dextrarius* v. *dexterarius* közép-
kori latin szó; a bibliában nem
fordul elő. — A Képes Króniká-
ban még egyszer olvasható a CIII.
fejezet csataleírásában.)

potentia Teutonicorum contrita
est. (L., 50: Pozsony 1052-iki ost-
roma.)

praepositos eorum ab altis
praecipitando contriverunt (LII.,
56: székesfejérvári gyűlés I. Béla
alatt.)

(Comes Jan) multa milia Bisse-
norum . . . *contrivisset.* (LVI., 62:
Nándorfejérvár 1071-iki ostroma.)
contriti sunt a facie eius (LXII.,
78: Kótesk kun vezér betörése
1085.)

ante faciem Hungarorum. (LXII.,
79: Kapolcs 1091-iki betörése.)

Contrivitque Dominus Cunos
ante faciem Hungarorum. (LXII.,
80: Ákos kun vezér betörése.)

contrivitque Dominus in ore
gladii Hungarorum (LXVIII., 88:
II. István cseh hadjárata 1116.)

Rex autem divino fretus auxilio
contrivit omne robur Borichi. (LXIX.,
94: Sajóparti ütközet 1132.)

usque adeo contritum est robur
*Teutonicorum.*¹ (LXX., 96: Lajta-
menti csata 1146.)

rogans perpetuae pacis firmitatem. (L., 51: 1051.)

propter perpetuae pacis foedera
firmius roboranda. (L., 52: 1051.)

foederibus pacis firmiter robo-
ratis. (LI., 52: 1058.)²

ad firmandum pacem. (LVII.,
64: 1072.)

roborato foedere pacis. (LVIII.,
65: 1073.)

(Colomanus rex) *pacem cum*
illis firmavit. (LXV., 83: 1096.)

ut . . . inter eos pacem firma-
ret . . . confirmata autem pace.
(LXVII., 86: 1108 körül.)

tandem pace roborata. (LXVIII.,
90: 1129.)

Rex Andreas timens *illius*
machinamenta. (LI., 54.)

contra machinamenta regis.
(LVIII., 65. Salamon.)

qui imperio tuo detrimenta
machinantur. (LX., 73: 1074.)

Coepit itaque fremebundus
aestuanti animo machinari dolos.
(LXII., 77: Salamon 1081-ben.)

¹ Robur eorum conteratur Dan. III., 44.

² Ann. Altah. ad a. 1058: rex . . . utriusque regni primores
iureiurando *pacem firmare* fecit.

si dux adversus eum machina-
retur. (LXVI., 85: Álmos Kálmán
ellen)

quisnam esset inter eos, qui
mortem regis machinaretur. (LXXI.,
96: a második kereszties had át-
vonulása 1147.)

fere omnibus Teutonicis ibidem
interfectis. (LI., 54: Béla herceg
támadása 1060.)

fere omnibus paganis interfectis.
(LV., 61: kerlési ütközet.)

Praepositi vero miserunt ad
regem et ad proceres nuncios di-
centes . . . Hiis auditis. (LII., 56:
Székesfejérvári gyűlés I. Béla alatt.)¹

misit Solth nuncium ad regem
clamculo dicens . . . Et alium nun-
cium misit ad regem dicens (LXVIII.,
88: II. István cseh kalandja 1116.)

misit rex nuncium ad impera-
tolem Graecorum . . . dicens . . .

Quo audito. (LXVIII., 90: II. István
görög háboruja 1127.)

Proceres autem regni Hungariae
miserunt ad ducem Ruthenorum et
Polonorum, qui pro Borichio vene-
runt, dicentes . . . Hiis auditis.
(LXIX., 94: 1132.)

misitque (rex Geycha) ad eum,
dicens . . . Hiis auditis. (LXXI., 99:
VII. Lajos átvonulása 1147.)²

milites armati ex praecepto
regis irruerunt super eos et aliquos
ex eis obtruncaverunt, praepositos-
que eorum ab altis praecipitando
contriverunt, reliquos autem ligatos
duris verberibus flagellaverunt. (LII.,
56: I. Béla alatti lázadás.)

irruit omnis populus super illos
barones, quorum consilio rex ob-
coecatus fuerat et quosdam ex ipsis
ligaverunt, quosdam vero detrunca-
verunt. (LXIX., 92: aradi ország-
gyűlés 1132.)

per fideles nuncios et in veritate
rerum cognoverunt. (LIII., 58: Sala-
mon és a hercegek 1064)

imperator et rex per fideles

nuncios convenerunt ad colloquen-
dum. (LXVIII., 90: Komnenos János
és II. István.)

In reversione autem eorum Atha
palatinus rogavit regem et ducem,
ut in constructione monasterii sui,
quod in honore sancti Iacobi aedi-
ficaverat in Zelyz, interessent,
quod et factum est. (LIII., 58: 1066
körül.)

Dux autem construxit monas-
terium de Demes rogavitque regem,
ut ad consecrationem veniret et
sic factum est . . . in constructione
monasterii sui. (LXVI., 85: a dömösi
kolostor alapítása)

¹ L. még előbb c. XLVII., 45: *nobiles Hungariae . . . nuncios*
miserunt solempnes in Rusciam ad Andream et Leventam, dicentes
eis stb.

² V. ö. Reg. II., 2, 5: *Misit ergo David nuntios ad viros Jabes*
Galaed dixitque ad eos; 3, 14: Misit autem D. nuntios ad Isboseth
filium Saul dicens; 12, 27: Misitque Iobab nuntios ad David dicens;
13, 7: Misit ergo David ad Thamar domum dicens; Reg. III., 19, 2 stb. stb.

Rex igitur et dux collecto exercitu iverunt in *Dalmatiam* et ablatam sibi restituerunt integre. (LIII., 58: Salamon király és Géza herceg segítő hadjárata Zvonimir érdekében.)

Opus . . . *gloriosus* emicuit. (LIV., 59: Salamon és a hercegek csehországi vállalata 1067 körül.)

Opus, filius Martini de genere Vecellini, *miles gloriosus*. (LVIII., 67: kemeji ütközet 1074.)

Rex autem et dux *pro magna iniuria hoc reputantes cum suis exercitibus Bohemiam invaserunt* et Bohemis *ad conflictum venire non audentibus*, Hungari fere totam Bohemiam *igne ac gladio vastaverunt*. (LIV., 59: csehországi betörés Salamon alatt 1067 táján.)

Rex itaque et dux *iniuriam suorum super Bohemos graviter vindicantes*. (LIV., 59: cseh hadjárat 1067.)

in ymnis et confessionibus benedicebant deum, qui dedit eis victoriam.¹ (LV., 61: cserhalmi ütközet.)
in ymnis et confessionibus

descenderunt circa flumen Zava in directo Nandor Feirwar. (LVI., 61: 1071.)

(Graeci) *per ingenia sufflabant ignes sulphureos in naves Hungarorum et eas in ipsis aquis incendebant*. (LVI., 61: Nándorfejérvár ostroma 1071.)

(V. ö. Pauler: A magyar nemzet története. II. 2, 610)

¹ II. Makk. X., 38: *in hymnis et confessionibus benedicebant Dominum, qui magna fecit in Israel et victoriam dedit illis.*

cuius iniurias rex graviter vindicavit et Croatiam atque Dalmatiam integraliter sibi restituit (LXII., 77: Szent László megsegíti Zvonimir özvegyét.)

Opus, *miles electus ex milibus* (LX., 73: A német császár segélyhadjárata 1075.)

(Belus) *gloriosus in milibus suis*. (LXX., 96: 1146.)
electi milites regis (u. o.)

Cum autem hoc audisset rex, *pro nimia reputavit iniuria et collecto exercitu in impetu spiritus sui invasit partes Graeciae . . . civitates Graeciae igne et gladio devastavit . . . imperator ad conflictum non veniebat*. (LXVIII., 90: II. István 1127-iki görögországi hadjárata)

cuius iniurias rex graviter vindicavit. (LXII., 77: Szent László hadjárata Zvonimir özvegye érdekében.)

benedicebant Deum, qui dedit eis gloriosam victoriam. (LXII., 78: Kötesk legyőzése 1085.)

venit in confinium Hungariae in directo loco, qui dicitur Seo. (LXIX., 93: 1132.)

Graeci *per ingenia inflabant (inflabant helyett?) ignes sulphureos in naves Hungarorum et eas in ipsis aquis incendebant*. (LXVIII., 90: 1128-iki görög háború.)

(Bessi) *irruerunt super agmina Suproniensium*. (LVI., 62: u. ott.)
(Ladislaus) *irruit super agmina regis*. (LVIII., 70: mogyoródi ütközet.)

Princeps Bissenorum nomine Kazar cum paucissimis fugiendo manus Hungarorum vix evasit.¹ (LVI., 62: Nándorfejérvár 1071-iki ostroma.)

vix paucissimi ex illis traditoribus mortem evaserunt. (LVIII., 67: kemeji ütközet 1074.)

in modum fulguris irruerunt super illos. (LVI., 63.)

(Salomon) *unum illorum fulminavit*. (LVI., 63.)

(Opus) *in modum fulminis . . . Petrum transfixit*. (LVIII., 68.)

Post haec collectis exercitibus, nunciis frequenter missis, tandem rex et dux venerunt Strigonium ibique ex conducto utriusque eorum tantum cum octo hominibus inter episcopos et principes navigaverunt in insulam civitati proximam ad colloquendum, ubi diu semet ipsos incusantes et excusantes, tandem roborato foedere pacis, Geysa rediit in ducatum, rex autem venit in Albam. (LVIII., 65: Salamon és

In eodem autem bello tantam stragem crebris icibus gladii sui fecit Opus.² (LVIII., 68: 1074.)

¹ V. ö. Ann. Altah. ad a. 1042: . . . paucissimi evaserunt. Dux autem vix fuga elapsus stb.

² V. ö. az altaichi évkönyvekben a hős Weimari Vilmosról és Botho comesről: *tantamque stragem fecere* (ad a. 1060.). L. még Kk CIII., 97: *Facta est autem ibi strages maxima.*

³ V. ö. Ann. Altah. ad a. 1042: *Nunquam enim de Baearia tantam praedam accepit Hungaria.*

(Belus) *irruens super agmina Teutonicorum*. (LXX., 96: Lajtamenti ütközet 1146.)

cum principe eorum Zultan nomine . . . pauci cum Zultan fugiendo evaserunt. (LIX., 72: a besenyők Mosonyánál 1075 körül.)

Rex autem Salomon *fugiens cum paucis vix evasit*. (LXI., 78: Salamon görögországi kalandja 1087 körül.)

(Opus) *unum de pugnantis fulminavit*. (LX., 73.)

timebantque omnes reges Stephanum regem tamquam ictum fulminis. (LXVIII., 90: II. Istvánról.)

Géza összejövedele 1073) (V. ö. Pauler i. m. II°, 610.)

Post haec imperator et rex per fideles nuncios convenerunt ad colloquendum navigantes in insulam quae civitati Boronch proxima est. Ibi vero inter principes suos diu se excusantes et incusantes tandem pace roborata redierunt ad propria. (LXVIII., 90: Komnenos János és II. István 1129-ben.)

Tantum ergo praedam de Hungaria habuerunt, quantum umquam aliqua gens potuit habere.³ (LXII., 79: Kaposcs betörése 1091.)

Tanta strages ibi fuit, quod raro Hungari in tanta strage fuerint... Tanta tunc pericula facta sunt, que scripta non sunt, que dici non possunt. (LXV., 84: 1099.)

agnina Solomonis... in morte conclusit crudeli. (LVIII., 70: mogyoródi ütközet.)

cadunt ante Hungaros ut boves in macello. (LVIII., 70: mogyoródi ütközet.)

Bissenii fugierunt a facie Salomonis... (marchio) se ostendere non esset ausus vilissimis Bissenis. (LIX., 72—73: mosonyi besenyők 1075 táján)

Bissenii atque Siculi vilissimi usque ad castrum regis absque vulnere fugierunt. (LXVIII., 88: II. István alatt 1116.)

si Bissenii praevalerent¹ (LIX., 72: 1075.)
quis eorum praevaluerit. (LXV., 83: 1098.)

Confortatumque est regnum in manu Geysae regis. (LXI., 74.)
*Confirmatum est ergo regnum in manu eius.*² (LXIX., 92: II. Béla.)

In primo etiam anno regni sui validissima fames regnum Hungariae afflixit. (LXI., 75: I. Gézaról.)

Optimates... non patiebantur regnum partiri cum Salomone, ne

Tanta ergo strages raro facta est quanta ibi contigit. (LXVIII., 90: 1129.) (V. ö. Pauler: A magyar nemzet története. II.³, 610)

Conclusit exercitum Polonorum in morte. (LXIX., 94: Sajóparti ütközet 1132.)

Mactabantur autem Hungari tanquam boves. (LXVIII., 90: II. István és Komnenos János háborúja 1129.)

Bissenii vero pessimi et Siculi vilissimi omnes pariter fugierunt sicut oves a lupis. (LXX., 96: Lajtmenti ütközet 1146.)

V. ö. még: *Quid facis, vilissime canis cum regno?* (LXIX., 93: Vak Béláról.)

ne cito ad castra sua equitare praevaleant. (LXVIII., 88: 1116.)
Praevaluerunt Teutonici. (LXX., 96: 1146)

Postquam autem regnum confirmatum esset in manu regis Belae. (u. o., 94.)

Post hoc in diebus illis fames afflixit Hungariam. (LXX., 96: II., Gézaról.)

novissima fierent peiora prioribus...³ (Salomon) semper mina-

¹ A Szentírásban többször. — A Képes Krónikában I. még a 105. lapon.

² III. Reg. III., 1: *Confirmatum est igitur regnum in manu Salomonis.*

³ Mat. XII., 45: *fiunt novissima hominis illius peiora prioribus* és XXVII., 64; Luc. XI., 26.

batur facere peiora prioribus. (LXII., 77.)

Corradus autem ad gloriosum regem avunculum suum venit et quae ei acciderant, narravit et regem in auxilium sibi venire in propria persona rogavit. Rex autem concedens ei ita... promisit se in propria persona adiuvaturum. (LXV., 82: Szent László 1095.)

Venit itaque dux Teutonicorum

putans ipsos esse tyrannos et non peregrinos. (LXV., 83: első kereszties hadjárat.)

(caesar) Hungariae non Christi

in inpetu spiritus sui. (LXVIII., 90: II. Istvánról.)

omne robur regni sui. (LXVIII., 90: 1129.)
omne robur Borichi. (LXIX., 94: 1132.)

*in multitudine misericordiae suae.*¹ (LXIX., 92.)

in multitudine fortitudinis suae. (LXX., 95.)²

... peiora prioribus non fierent. (LXV., 83: az első kereszties had átvonulása.)

nomine Bezen *ad regem* et con-questus ei est, ut frater suus eum de ducatu eiecisset, *rogansque regis clementiam, ut in propria persona sua ipsum adiuveret.* Rex autem Stephanus, volens iniuriam patris sui regis Colomani vindicare, *promisit ducem aditutum.* (LXVIII., 89: II. István 1123.)

peregrinus apparuit, in qua non pacem, sed potius iram tyranni et praedonis exercuit. (LXXI., 96: második kereszties hadjárat.)

in inpetu animi sui. (LXVIII., 91.)

universum fere robur regni Teutonicorum. (LXX., 95: 1146.)
robur Teutonicorum (u. o. 96.)

in multitudine fortitudinis suae (u. o.)

¹ V. ö. Psal V., 8; L., 3; LXVIII., 14, 516.

² Judith XVI., 5, stb.

